

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG 19/2017. (VII. 18.) AB HATÁROZATA

a tizenkettedik életévet be nem töltött személy sérelmére elkövetett szexuális erőszak értelmezéséről szóló 2/2016. Büntető jogegységi határozat alaptörvény-ellenességének megállapításáról és megsemmisítéséről

Az Alkotmánybíróság teljes ülése jogegységi határozat alaptörvény-ellenességének megállapítására irányuló bírói kezdeményezés tárgyában – *dr. Pokol Béla* alkotmánybíró párhuzamos indokolásával, valamint *dr. Czine Ágnes*, *dr. Hörcherné dr. Marosi Ildikó*, *dr. Salamon László*, *dr. Stumpf István*, *dr. Szabó Marcel* és *dr. Szalay Péter* alkotmánybírók különvéleményével – meghozta a következő

h a t á r o z a t o t:

Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy a tizenkettedik életévet be nem töltött személy sérelmére elkövetett szexuális erőszak értelmezéséről szóló 2/2016. Büntető jogegységi határozat alaptörvény-ellenes, ezért a jogegységi határozatot 2017. október hó 31. napjával megsemmisíti.

Az Alkotmánybíróság e határozatát a Magyar Közlönyben közzé kell tenni.

I n d o k o l á s

I.

- [1] A Szolnoki Törvényszék bírója (a továbbiakban: indítványozó I.), a 6.B.1226/2016/9. számú végzésével, a Fővárosi Törvényszék bírója (a továbbiakban: indítványozó II.) a 8.B.879/2016/16-II. számú végzésével az előtte folyamatban lévő büntető eljárást felfüggesztette és az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés *b*) pontja, valamint az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 25. § (1) bekezdése és 37. § (2) bekezdése alapján kérte, hogy az Alkotmánybíróság a tizenkettedik életévet be nem töltött személy sérelmére elkövetett szexuális erőszak értelmezéséről szóló 2/2016. Büntető jogegységi határozat (a továbbiakban: BJE) alaptörvény-ellenességét állapítsa meg. Az indítványozók szerint a BJE ellentétes az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdésével és 25. cikkének (3) bekezdésével, továbbá sérti a XXVIII. cikk (4) bekezdését is, ezért az Abtv. 45. § (4) bekezdésére és 45. §-ának (6) bekezdésére hivatkozva indítványozták a BJE *ex tunc* hatályú megsemmisítését, valamint a BJE alkalmazásával meghozott, jogerős határozattal lezárt büntetőeljárások felülvizsgálatát
- [2] 1. Az indítványozó I. előtt folyamatban lévő büntetőügy egyik tényállása alapján, a megyei főügyészség 1 rendbeli, a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 197. § (2) bekezdésében meghatározott és figyelemmel a (3) bekezdés *b*) pontjára, a (4) bekezdés *a*) pontja szerint minősülő tizenkettedik életévet be nem töltött, hozzátartozó sérelmére elkövetett szexuális erőszak büntette miatt emelt vádat. A vádirat által tartalmazott, az indítvány szempontjából releváns tényállás szerint a vádlott 2014 év folyamán, közelebbről meg nem határozható időpontban, szexuális célzattal közeledett sógornője (házastársának testvére), a tizenkettedik életévet be nem töltött sértett felé. A vádlott az egymás lakóhelyén való vendégeskedés, illetve az utcán való találkozások során dicsérte a sértett testalkatát, nőiességét és a 2014. február és 2015. március közötti időszakban minimálisan három alkalommal átölelte a sértettet, a ruházaton keresztül megfogdosta a melleit, és alsóneműjébe nyúlva megkísérelte nemi szervét megsimogatni, ami azonban a sértett védekezése miatt elmaradt. Az indítvány szerint a megyei főügyészség vádirata megfelel a BJE rendelkező részében foglalt minősítésnek.
- [3] 2. Az indítványozó II. előtt folyamatban lévő ügyben a Fővárosi Főügyészség 3 rendbeli, a Btk. 197. § (1) bekezdés *b*) pontjába ütköző és a (3) bekezdés *b*) pontjára figyelemmel a (4) bekezdés *a*) pontja szerint minősülő tizenkettedik életévet be nem töltött, az elkövető felügyelete alatt álló személy sérelmére folytatólagosan elkövetett szexuális erőszak büntette, 2 rendbeli, a Btk. 196. § (1) bekezdésbe ütköző és a (3) bekezdés szerint minősülő tizennegyedik életévet be nem töltött személy sérelmére folytatólagosan elkövetett szexuális kényszer-

rítés büntette, 2 rendbeli, a Btk. 196. § (1) bekezdésbe ütköző és a (2) bekezdés *a* és *b*) pontja szerint minősülő tizennyolcadik életévét be nem töltött, az elkövető felügyelete alatt álló személy sérelmére folytatólagosan elkövetett szexuális kényszerítés büntette, a Btk. 204. § (1) bekezdés *b*) pontjába ütköző és a (2) bekezdés szerint minősülő tizennyolcadik életévét be nem töltött személyről az elkövető felügyelete alatt álló személy sérelmére pornográf felvétel készítésével elkövetett gyermekpornográfia büntette és a Btk. 204. § (1) bekezdés *a*) pontjába ütköző, tizennyolcadik életévét be nem töltött személyekről pornográf felvétel megszerzésével elkövetett gyermekpornográfia büntette miatt emelt vádat. A bíróság a 8.B.879/2016/16-I számú végzésével megállapította, hogy a vád tárgyává tett cselekmények közül azon rész-cselekmények, amelyek a sértettek tizenkettedik életévének betöltése előtt történtek, a vádtól eltérően, a BJE-re figyelemmel a Btk. 197. § (1) bekezdésbe ütköző és a (2) bekezdésre, valamint a (3) bekezdés *b*) pontjára figyelemmel a (4) bekezdés *a*) pontja szerint minősülő szexuális erőszak büntetendők is minősülhetnek. Az indítványozó II. a 2017. február hó 10-én kelt indítvány-kiegészítésében akként pontosította indítványát, hogy az Abtv. 25. § (1) bekezdése alapján kéri a BJE alaptörvényellenességének megállapítását és az előtte folyamatban lévő egyedi ügyben történő alkalmazásának kizárását.

- [4] 3. Az indítványozók szerint a BJE abban a kérdésben foglalt el igenlő álláspontot, hogy a Btk. 197. § (3) bekezdés *b*) pontjában meghatározott minősítő körülmény alkalmazható-e a (2) bekezdésben meghatározott alapesetre és ezáltal minősíthető-e a cselekmény a (4) bekezdés *a*) pontja alapján. A BJE – állítják az indítványozók – a (2) bekezdés dogmatikai karakterét nem tisztázva, azt inkább minősített esetnek tekintve, de egyértelműen ezt sem kimondva, arra az eredményre jut, hogy öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett a tizenkét éven aluli sértett hozzátartozója akkor is, ha a szexuális cselekményt kényszerítés nélkül, a sértett beleegyezésével követi el, és akkor is, ha a cselekményt a sértett erőszak, vagy kvalifikált fenyegetés útján történő kényszerítésével valósítja meg. Az indítványozók szerint a Kúria minősítési bizonytalanságát már önmagában az is mutatja, hogy a BJE rendelkező része generálisan az (1) bekezdésbe ütközőnek minősíti a cselekményt, holott annak két fordulata [az *a*) és *b*) pont] egyébként fogalmilag kizárja egymást. Ezzel szemben az indítványozók – lényegét illetően azonos – érvelése szerint, a Btk. 197. § (2) bekezdése nyilvánvalóan önálló alapeseti tényállás, amely a kényszerítési elemet, vagy a gyermek állapotának felhasználását nem tartalmazza. Ez következik a (3) bekezdésből, amely a minősített eseteket sorolja fel és egyértelműen azt mondja ki, hogy az ott írt minősítő körülmények az (1) bekezdésben meghatározott alapesetekre alkalmazandók, a (2) bekezdésben meghatározott alapesetre nem. Indítványozói álláspont szerint ugyanezt az értelmezést támasztja alá a Btk. 197. § (4) bekezdés *a*) pontja is, amely az (1) bekezdés *a*) pontjában, vagy a (3) bekezdés *b*) vagy *c*) pontjában meghatározott esetekre vonatkozik és nincs benne visszautalás a (2) bekezdésben meghatározott alapesetre.
- [5] Az indítványozó II. hibásnak tartja a Kúriának a BJE-ben foglalt történeti értelmezését is, melynek során a Btk. 197. §-át az „elődbűncselekményekkel”, a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Btk.) 197. és 198. §-aival veti össze, azonban figyelmen kívül hagyja azt a tényt, hogy a régi Btk. 197. § (3) bekezdésében írt minősített eset kizárólag akkor volt alkalmazható, ha a tizenkét éven aluli gyermeket erőszakkal, vagy kvalifikált fenyegetéssel kényszerítették közöslésre, vagy fajtalanságra. A történeti értelmezés ilyen módon a Kúria álláspontjával ellentétes következtetés levonására alkalmas – véli az indítványozó II. Az indítványozók szerint hibás – mind az érvelés premisszája, mind annak módszertana tekintetében – a BJE-nek az Európai Parlament és a Tanács 2011/93/EU irányelvében (a továbbiakban: Irányelv) foglaltakra való hivatkozása is. Az Irányelv 2. cikk *b*) pontja alapján a beleegyezési korhatár meghatározása tagállami hatáskör, a 3. cikk (5) bekezdése pedig differenciált szabályozást tartalmaz – egyebek mellett – arra figyelemmel, hogy a sértett betöltötte-e a beleegyezési korhatárt, illetve az elkövető alkalmaz-e kényszer. Ennek alapján a beleegyezési korhatárt el nem ért sértettek vonatkozásában „nem erőszakos fordulat” esetén legalább nyolc év, míg az erőszakkal való elkövetésnél legalább tíz év az Irányelvben meghatározott felső büntetési tétel. Ezt pedig a jogalkotó jelentősen túl is teljesítette, hiszen a Btk.-ban már a 197. § (2) bekezdés szerinti alapesetnél is tíz év a büntetési tételkeret felső határa, erőszak alkalmazása esetében pedig a Btk. 197. § (4) bekezdés *a*) pontja alapján akár tizenöt év kiszabására is lehetőség van. Az indítványozók szerint, ugyan a BJE az Alaptörvény 28. cikkére hivatkozik, valójában nem az abból következő objektív teleologikus értelmezést alkalmazza, hanem a jogalkotó feltehető, vélelmezett szándékára hivatkozik, vagyis szubjektív teleologikus értelmezési módszerrel kívánja igazolni álláspontját. Indítványozói okfejtés alapján azonban a jogszabály céljára annak szövegéből kell levonni a következtetéseket, nem pedig a miniszteri indokolásból, amely miniszteri indokolás a minősítési rendszert illetően maga is zavaros, sőt téves, mert magát a védekezésre képtelen személy sérelmére történő elkövetést is minősített esetként nevesíti. Tévesnek tartja az indítványozó II. a BJE indokolásának rendszertani értelmezését

is, amely a Btk. 197. §-ában szabályozott szexuális erőszak és a Btk. 196. §-ában szabályozott szexuális kényszerítés tényállásainak minősítési rendszerét veti össze. A Btk. 196. § ugyanis kizárólag kényszerítés alapú cselekményeket büntet, míg a BJE által megállapított értelmezési eredmény éppen a kényszerítés-mentes cselekmények súlyosabb minősítését eredményezi. Megjegyzi továbbá, hogy a jogalkotó valójában nem a szexuális kényszerítés, hanem a szexuális visszaélés (Btk. 198. §) tényállásából emelte ki a vizsgált tényállást és ebben az összefüggésben viszont a fokozott büntetőjogi védelem nem vitatható. Mindezek alapján az indítványozók álláspontja szerint, a BJE valójában nem értelmezte a normát, hanem az elkövető hátrányára a világos és egyértelmű normaszöveggel ellentétesen terjesztette ki a Btk. 197. § (3) bekezdés *b*) pontjának és (4) bekezdés *a*) pont második fordulatának az alkalmazási körét, azaz felelősséget súlyosító normát alkotott, holott nem merül fel olyan jogértelmezési kérdés, amelyet a szövegtől elrugaskodva, teleologikus módszerrel kellene megoldani. Az indítványozó II. végül hivatkozott az Alkotmánybíróság egyes döntéseire, így a 42/2004. (XI. 9.) AB határozatban, a 11/2015. (V. 14.) AB határozatban és a 2/2016. (II. 8.) AB határozatban foglalt, a „bírói jogalkotás háttáraival” kapcsolatos egyes megállapításokra, amely döntéseket is figyelembe véve a BJE nem jogértelmezést, hanem jogalkotást – ráadásul a felelősséget súlyosító – normaalkotást tartalmaz, ezért sérti az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdését, XXVIII. cikkének (4) bekezdését és a 25. cikk (3) bekezdését.

II.

[6] 1. Az Alaptörvény indítvánnyal érintett rendelkezései:

„C) cikk (1) A magyar állam működése a hatalom megosztásának elvén alapszik.”

„XXVIII. cikk (4) Senki nem nyilvánítható bűnösnek, és nem sújtható büntetéssel olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog vagy – nemzetközi szerződés, illetve az Európai Unió jogi aktusa által meghatározott körben – más állam joga szerint nem volt bűncselekmény.”

„25. cikk (3) A Kúria a (2) bekezdésben meghatározottak mellett biztosítja a bíróságok jogalkalmazásának egységét, a bíróságokra kötelező jogegységi határozatot hoz.”

[7] 2. A Btk. szexuális erőszak büntetere vonatkozó rendelkezésének a BJE közzététele napján hatályos szövege:

„197. § (1) Szexuális erőszakot követ el, és büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki

a) a szexuális kényszerítést erőszakkal, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel követi el, *b*) más védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotát szexuális cselekményre használja fel.

(2) Szexuális erőszakot követ el az is, és öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés büntetéssel büntetendő, aki tizenkettedik életévét be nem töltött személlyel szexuális cselekményt végez vagy végeztet.

(3) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt

a) tizenharmadik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el,

b) az elkövető a hozzátartozója, vagy nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése, illetve egyéb módon a hatalma vagy befolyása alatt álló személy sérelmére követi el, vagy

c) azonos alkalommal, egymás cselekményéről tudva, többen követik el.

(4) Öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő,

a) aki az (1) bekezdés *a*) pontjában vagy a (3) bekezdés *b*) vagy *c*) pontjában meghatározott bűncselekményt tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére követi el, vagy

b) ha a (3) bekezdés *a*) pontjában meghatározott bűncselekmény a (3) bekezdés *b*) vagy *c*) pontja szerint is minősül.

(5) Aki szexuális erőszak elkövetéséhez szükséges vagy azt könnyítő feltételeket biztosítja, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

[8] 3. A BJE rendelkező része:

„A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 197. § (1) bekezdésébe ütközik és a (2) bekezdésre figyelemmel a (4) bekezdés a) pontja szerint minősül a tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett szexuális erőszak bűntette, ha a cselekmény sértettje az elkövető hozzátartozója, vagy nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése, illetve egyéb módon a hatalma vagy befolyása alatt áll, függetlenül attól, hogy azt kényszerítéssel valósította-e meg.”

III.

- [9] 1. Az Alkotmánybíróság mindenekelőtt azt vizsgálta meg, hogy a bírói indítványok megfelelnek-e az Abtv.-ben előírt feltételeknek. Az Abtv. 25. §-ának (1) bekezdése szerint a bíró – a bírósági eljárás felfüggesztése mellett – abban az esetben kezdeményezi az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés b) pontja alapján az Alkotmánybíróságnál a jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés alaptörvény-ellenességének megállapítását, illetve az alaptörvény-ellenes jogszabály alkalmazásának kizárását, ha az előtte folyamatban lévő egyedi ügy elbírálása során olyan jogszabályt kell alkalmazni, amelynek alaptörvény-ellenességét észleli, vagy alaptörvény-ellenességét az Alkotmánybíróság már megállapította. Az indítványok jelen ügyben nem jogszabály, vagy jogszabályi rendelkezés, hanem jogegységi határozat alaptörvény-ellenességének megállapítására irányulnak. Az Abtv. 37. § (2) bekezdése alapján azonban az Alkotmánybíróság bírói kezdeményezés alapján folytatott egyedi normakontroll eljárásban felülvizsgálja az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdésében meghatározott jogegységi határozatoknak az Alaptörvénnyel való összhangját, melynek során az indítványozókra, az eljárásra és a jogkövetkezményekre a jogszabályok felülvizsgálatára vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Az egyedi normakontroll eljárást kezdeményező bírói indítványnak az Abtv. 52. § (1) és (1b) bekezdése szerint határozott kérelmet kell tartalmaznia. A kérelem akkor határozott, ha tartalmazza az Alkotmánybíróság hatáskörére és az indítványozó jogosultságára vonatkozó hivatkozást, megjelöli az eljárás megindításának indokait, az Alaptörvény megsértett rendelkezéseit és indokolása alkotmányjogilag is releváns. A határozottság további feltétele, hogy az indítvány jelölje meg a sérelmezett jogszabályt (jogegységi határozatot) és tartalmazzon kifejezett kérelmet az alaptörvény-ellenesség megállapítására, illetve alkalmazásának a kizárására.
- [10] 2. A vizsgált bírói kezdeményezések tartalmazzák az Alkotmánybíróság hatáskörére és az indítványozók jogosultságára való hivatkozást, tartalmazzák az eljárás megindításának indokait, megjelölik a megsérteni vélt alaptörvényi rendelkezéseket és a vizsgálandó jogegységi határozatot, valamint indokolják azt, hogy a BJE miért ellentétes az Alaptörvény jelölt rendelkezéseivel. Az Abtv. 25. § (1) bekezdésében foglaltakra figyelemmel az Alkotmánybíróságnak vizsgálnia kellett a BJE alkalmazásának szükségességét is. Ennek kapcsán azt állapította meg, hogy – figyelemmel a sértetteknek az egyes szexuális bűncselekmények elkövetésekor még be nem töltött tizenkettedik életévére, a cselekmények jellegére és körülményeire, valamint a sértettek és az elkövetők közötti hozzátartozói, illetve felügyeleti viszonyra – az indítványozók olyan jogegységi határozat felülvizsgálata iránt terjesztettek elő indítványt, amelyet az előttük folyamatban lévő büntetőeljárásban alkalmazniuk kellene. Mindezek alapján az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a bírói kezdeményezések az Abtv. 25. § (1) bekezdésben, valamint az 52. § (1) és (1b) bekezdéseiben előírt feltételeknek megfelelnek.

IV.

- [11] Az indítványok megalapozottak.
- [12] 1. Az indítványozók állítása szerint a BJE azért sérti az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdését, XXVIII. cikkének (4) bekezdését és 25. cikkének (3) bekezdését, mert a Kúria nem értelmezte a normát, hanem valójában felelőséget súlyosító normát alkotott.
- [13] 2. A BJE indokolása I. részében több olyan büntetőeljárást ismertet, ahol a nem erőszakkal, vagy kvalifikált fenyegetéssel megvalósított, a Btk. 197. § (2) bekezdésébe ütköző cselekmény elkövetője a tizenkettedik életévét be nem töltött sértett hozzátartozója, illetve a sértett felügyeletével megbízott személy volt. A bemutatott eljárásokban az első-, és másodfokon eljáró bíróságok által hozott ítéletek – egyes esetekben az eljárás során ho-

zott, de a vitatott jogkérdés szempontjából relevanciával bíró, hatáskört megállapító végzések – között az alapvető különbség abban állt, hogy az adott cselekményt a Btk. 197. § (2) bekezdése szerint minősítették, vagy a Btk. 197. § (2) bekezdésébe ütköző, de a (3) bekezdés *b*) pontjára figyelemmel a (4) bekezdés *a*) pontja szerint. A BJE az indokolásában ezt követően áttekinti a régi Btk. erőszakos közöszülésre és szemérem elleni erőszakra vonatkozó szabályozását, a Btk. indokolását, majd összeveti a Btk. XIX. fejezetében („A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények”) szabályozott szexuális erőszak tényállását a szexuális kényszerítés tényállásával. A BJE a Btk.-hoz fűzött indokolás szövegének idézésével ismerteti az Irányelv 2. cikkének *a*) és *b*) pontját, a 3. cikke (5) bekezdésének I., II. és III. pontját, valamint megjelöli a 3. cikk (6) bekezdését, továbbá az Európa Tanácsnak a gyermekek szexuális kizsákmányolás és szexuális zaklatás elleni védelméről szóló Egyezménye (a továbbiakban: Lanzarote Egyezmény) 18. cikkének 1. bekezdés *b*) pontját.

[14] 3. Az Alkotmánybíróság elsőként a Lanzarote Egyezménynek és az Irányelvnek a BJE által – a törvényhez fűzött indokoláson keresztül – hivatkozott rendelkezéseit tekintette át.

[15] 3.1. A Lanzarote Egyezményt Magyarország 2010. november 29-én írta alá és bár kihirdetésére 2015. július 2-án a 2015. évi XCII. törvénnyel került sor, megállapítható, hogy az Egyezmény rendelkezéseit a törvényhozó a Btk. megalkotásakor figyelembe vette. A T/6958 irományszámon 2012. április 27-én benyújtott törvényjavaslathoz fűzött indokolás tanúsága szerint ugyanis kifejezetten a Lanzarote Egyezmény volt az egyik olyan nemzetközi dokumentum, amely a – korábbi meghatározás szerinti – „nemi erkölcs elleni bűncselekményekkel” kapcsolatos változtatásokat szükségessé tette. A Lanzarote Egyezménynek a Btk., (és ezen keresztül a BJE) indokolásában hivatkozott 18. cikke 1. bekezdésének *b*) pontja a következőket tartalmazza:

„Mindegyik Fél megteszi a szükséges jogalkotási vagy más intézkedéseket az alábbi szándékos magatartás büntethetősége céljából: [...] *b*) szexuális cselekmény folytatása gyermekkel
– kényszer, erőszak vagy fenyegetés alkalmazásával; vagy
– elismert bizalmi helyzettel, tekintéllyel vagy a gyermek befolyásolásával történő visszaéléssel, ideértve a családon belüli eseteket is; vagy
– a gyermek különösen veszélyeztetett helyzetével történő visszaéléssel, nevezetesen a testi vagy szellemi fogyatékosága vagy függőségi helyzete miatt.”

[16] A Lanzarote Egyezmény 3. cikkének *a*. pontja alapján „gyermek” alatt a tizennyolcadik éven aluli személy értendő, míg a 18. cikk 2. bekezdése a felekre bízta azon életkor meghatározását, amely alatt tilos egy gyermekkel szexuális cselekményt folytatni. Az Alkotmánybíróság a Btk. 196.–198. §-aiban foglalt egyes törvényi tényállásokat megvizsgálva – a sértetti (és az elkövetői) életkori határokat, valamint az egyéb körülmények szerinti minősítési rendszert figyelembe véve –, azt állapította meg, hogy a szexuális kényszerítésre, a szexuális erőszakra és a szexuális visszaélésre vonatkozó törvényi szabályozás tekintettel volt a Lanzarote Egyezmény idézett rendelkezése által előírt követelményekre. A Btk. fenti szabályai a tizennyolcadik (meghatározott esetekben a tizenkettedik, illetve a tizenegyedik) életévét be nem töltött passzív alanyok tekintetében – az elkövetői életkort is figyelembe véve – koherensen szabályozza és rendeli büntetni a gyermekek sérelmére elkövetett szexuális cselekményeket.

[17] 3.2. Az Irányelvnek a jogalkotó – és így a BJE által is – idézett szövege a következő:

„3. cikk Szexuális bántalmazással kapcsolatos bűncselekmények
[...]

(5) A gyermekkel folytatott szexuális tevékenység, amennyiben:

i. a gyermekkel kapcsolatban fennálló, elismert bizalmi vagy hatalmi helyzettel vagy befolyással élnek vissza, szabadságvesztéssel büntetendő, melynek felső határa legalább nyolc év, ha a gyermek a beleegyezési korhatárt nem érte el, és legalább három év, ha a gyermek a beleegyezési korhatárt már betöltötte; vagy
ii. a gyermek különösen kiszolgáltatott helyzetével, különösen szellemi vagy testi fogyatékoságával, vagy eltartotti helyzetével élnek vissza, szabadságvesztéssel büntetendő, melynek felső határa legalább nyolc év, ha a gyermek a beleegyezési korhatárt nem érte el, és legalább három év, ha a gyermek a beleegyezési korhatárt már betöltötte; vagy

iii. kényszert, erőszakot vagy fenyegetést alkalmaznak, szabadságvesztéssel büntetendő, melynek felső határa legalább tíz év, ha a gyermek a beleegyezési korhatárt nem érte el, és legalább öt év, ha a gyermek a beleegyezési korhatárt már betöltötte.

(6) A gyermeknek valamely harmadik féllel folytatott szexuális tevékenységre kényszer, erőszak vagy fenyegetés alkalmazásával történő készítése szabadságvesztéssel büntetendő, melynek felső határa legalább tíz év, ha a gyermek a beleegyezési korhatárt nem érte el, és legalább öt év, ha a gyermek a beleegyezési korhatárt már betöltötte.”

- [18] Mivel a BJE rendelkező része a tizenkettedik életévét be nem töltött sértett sérelmére elkövetett cselekményekre vonatkozó szabályozást tartalmaz, ezért az Alkotmánybíróság az Irányelv felhívott rendelkezéseit erre tekintettel vizsgálta. Ennek során azt állapította meg, hogy a Btk. 197. §-ában szabályozott szexuális erőszak bűncselekmény alap-, és minősített eseteihez rendelt büntetési tétel felső határa – tizenkettedik életévét be nem töltött sértett esetén – tíz, illetve tizenöt év, ezért a Btk. szabályozása figyelembe vette az Irányelv felhívott rendelkezéseiben a [2. cikk *b*) pontja alapján a nemzeti jogban meghatározandó] beleegyezési korhatárt be nem töltött személyek sérelmére elkövetett bűncselekményekhez rendelt minimum előírásokat. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor megállapítja azt is, hogy az Irányelv 27. cikk (1) bekezdése alapján a tagállamoknak volt arra vonatkozó kötelezettsége, hogy megalkossák és hatálybaléptessék azon jogszabályokat, amelyek révén az Irányelvben foglaltaknak a tagállami szabályozás – legkésőbb 2013. december 18-ig – megfelel. Az Irányelv az ítékezésre és így a jogalkalmazás egységességének biztosítására nézve közvetlen hatállyal nem bír. Végül az Alkotmánybíróság rögzíti azt is, hogy bár a BJE indokolása áttételesen többször is felhívta a Lanzarote Egyezmény és az Irányelv ismertetett szövegrészeit, azokból azonban a Btk. érintett rendelkezéseire – illetve azok megfeleléséigére – nézve következtetést nem vont le. Ezt figyelembe véve, a Lanzarote Egyezményt illetően ennek okán, míg az Irányelvet illetően hatáskör hiányában az Alkotmánybíróság nem folytatott le a Btk. érintett normaszövegének vizsgálatára vonatkozó eljárást. Megjegyzendő, hogy az indítványozók e vizsgálatra irányuló kérelmet nem is terjesztettek elő.
- [19] 4. A BJE a történeti értelmezés keretében hivatkozik a régi Btk. rendelkezéseire, a következők szerint: „a 197. § (3) bekezdésében – a (2) bekezdés *b*) pontjára figyelemmel – öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel rendelte büntetni az erőszakos közöszülés elkövetőjét, ha a tizenkettedik életévét be nem töltött sértett az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt áll, illetve az elkövető az erőszakos közöszülést a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve követte el. Ugyanez volt a büntetési tétele a szemérem elleni erőszak büntetékének a 198. § (2) bekezdés *b*) pontjára figyelemmel annak (3) bekezdése szerint, ha a tizenkettedik életévét be nem töltött sértett a fajtalanságot elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt állt, illetve az elkövető a fajtalanságot a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve követte el. A Btk. ezt a korábban két külön tényállásban szabályozott bűncselekményt – az erőszakos közöszülést, illetve a szemérem elleni erőszakot – összevonva, egy tényállásban rendeli büntetni, a bűncselekményt szexuális erőszaknak nevezve.”
- [20] Az Alkotmánybíróság az „elődbűncselekményekre” való hivatkozás kapcsán indokoltnak tartja felhívni a figyelmet arra, hogy a Btk. teljes egészében újraszabályozta a régi Btk. (cím) megnevezése szerinti „nemi erkölcs elleni bűncselekmények” körét. A Btk. fejezetcímének megváltozása egyértelműsíti azt a jogalkotói szemléletváltozást („A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények”), amely a szabályozás további elemeiben is megmutatkozik. Változott – egyebek mellett – a bűncselekmények megnevezése, változtak az egyes tényállások, a minősített esetek szabályozása és – ami a BJE által vizsgált passzív alanyi kört illető jogkérdés szempontjából a legnagyobb jelentőséggel bír –, megszűnt a tizenkettedik életévét be nem töltött személy védekezésre képtelenségére vonatkozó, a régi Btk. 210. §-ában (azt megelőzően a Büntető Törvénykönyvről szóló 1961. évi V. törvény 290. §-ában) meghatározott törvényi vélelem. Az említett változások miatt alappal kérdőjelezhető meg a régi Btk. és a Btk. szabályai összevetésének – a büntetés mértékére vonatkozó jogalkotói szándék meghatározását célzó – indokoltsága. Kizárólag a büntetési tételek mértékének oldaláról vizsgálva azonban az állapítható meg, hogy a Btk. szabályozása – tizenkét év alatti sértett esetén megszüntetve az alapesetnél alkalmazandó két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztést, valamint az ugyancsak tizenkét év alatti sértett esetén egyes minősített eseteknél az öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztést – összességében szigorúbb a megelőző szabályozásnál. A BJE által hivatkozott, a régi Btk. 197. § (3) bekezdése szerinti minősített eset – és e tekintetben az Alkotmánybíróság osztja az indítványozó II. álláspontját –, csak a kényszerrel, illetve kva-

likált fenyegetéssel való elkövetés esetén volt alkalmazható, ezért az összehasonlítás a BJE rendelkező részében foglalt megállapítás alátámasztására még az esetben sem volna alkalmas, ha egyébként a szabályozás nem változott volna meg alapjaiban.

- [21] 5. A BJE a rendszertani értelmezés keretében ismerteti a Btk. 196. §-ában szabályozott szexuális kényszerítés alap- és minősített eseteit, valamint a 197. §-ban szabályozott szexuális erőszak minősítési rendszerét, melynek alapján a következő megállapítást teszi: „[í]gy akkor, ha a jogalkotó csupán az erőszakkal vagy kvalifikált fenyegetéssel végrehajtott szexuális erőszak miatt kívánta volna súlyosabban büntetni a tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére a minősített esetekben meghatározott módon elkövetett bűncselekményt a 197. § (2) bekezdésben meghatározottnál, elegendő lett volna a tizenkettedik életévét be nem töltött személlyel kényszerítés nélkül végzett vagy végeztetett szexuális cselekményt az előzőekben kifejtetteknek megfelelően a 196. §-ban szabályozottnak tekinteni, és ekkor – miután a tizennyolcadik életévét be nem töltött személyek körébe ők is beletartoznak – a sérelmükre erőszakkal vagy kvalifikált fenyegetéssel elkövetett szexuális kényszerítést nem kellett volna külön kiemelni a 197. § (4) bekezdés a) pontjában. Azzal, hogy a tizenkettedik életévét be nem töltött személlyel végzett vagy végeztetett szexuális cselekményt önmagában – azaz kényszerítés nélkül is – szexuális erőszaknak tekinti a törvény, nem lehetett a jogalkotó célja az, hogy ugyanolyan – és ne magasabb fokú – büntetőjogi védelemben részesítse az ilyen korú személyt, mint a tizenkét és tizennyolc év közöttit.”
- [22] Az Alkotmánybíróság a BJE rendszertani értelmezését illetően rámutat a következőkre: a jogalkotó úgy döntött, hogy a tizenkettedik életévüket be nem töltött személyek sérelmére elkövetett szexuális cselekményeket a Btk. 197. §-a szerinti szexuális erőszak törvényi tényállásának keretei között szabályozza. A Btk. 197. § (2) bekezdése a kényszer alkalmazása nélkül végzett, vagy végeztetett szexuális cselekményeket is szexuális erőszaknak tekinti (a Btk. 459. § (1) bekezdése 27. pontja szerint: „szexuális cselekmény: a közösülés és minden súlyosan szemérem sértő cselekmény, amely a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas, vagy arra irányul;”). Amennyiben az elkövető erőszakot, vagy kvalifikált fenyegetést alkalmaz, úgy – ha a sértett a tizenkettedik életévét nem töltötte be –, a bűncselekménynek a 197. § (4) bekezdés a) pontja szerinti minősített esete valósul meg. Ez a jogalkotói döntés egyben azt is jelenti, hogy a tizenkettedik életévüket be nem töltött passzív alanyok sérelmére elkövetett cselekmény esetén a Btk. kizárja mind a 196. § szerinti szexuális kényszerítés, mind a 198. §-ban szabályozott szexuális visszaélés bűncselekményének megállapíthatóságát, így a BJE által e tekintetben végzett összevetésből a 197. § szerinti normatartalomra – annak belső szerkezetére – vonatkozó következtetés nem vonható le.
- [23] 6. A BJE a Btk. 197. § (1) és (2) bekezdésének értelmezése során a következőket állapítja meg: „[a]z a jogalkotó a (2) bekezdésben nem egy önálló tényállásnak tekintendő, az (1) bekezdésben foglaltaktól eltérő magatartást határoz meg, hanem az (1) bekezdésben meghatározott szexuális erőszakot kiterjeszti arra az esetre is, amikor a tizenkettedik életévét be nem töltött sértett sérelmére valósul meg a szexuális cselekmény, függetlenül attól, hogy arra az elkövető kényszerítette-e a sértettet, azonban annál súlyosabb büntetési tétellel fenyegetve.”
- [24] Az Alkotmánybíróság álláspontja – az idézett megállapítással szemben – a következő: a szexuális erőszak büntette megvalósulhat a Btk. 197. § (1) bekezdés a) pontja szerint erőszakkal, illetve kvalifikált fenyegetéssel, vagy b) más védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotának felhasználásával, továbbá a (2) bekezdésben foglaltak alapján – kizárólag a tizenkettedik életévét be nem töltött személy esetén – már önmagában a szexuális cselekmény végzésével (végeztetésével). A szexuális erőszak minősített eseteit megállapító (3) és (4) bekezdés – részben közvetlen hivatkozással, részben utaló szabállyal – csak az (1) bekezdésben meghatározott fordulatokra hivatkozik, így a (2) bekezdés szerinti tettesi alapcselekménynek a kontextuális értelmezés szabályainak megtartása mellett – a törvény szövegéből következően nincs minősített esete. Annak megállapítása pedig, hogy a konkrét esetben megvalósult-e az erőszak, illetve a kvalifikált fenyegetés, mindenkor az ügyben eljáró bíróság mérlegelését igényli.
- [25] 7. Az Alkotmánybíróság a fentiek szerint a 3. pontban foglaltakon túlmenően megvizsgálta a BJE indokolásának a történeti, rendszertani, szerkezeti és kontextuális jogértelmezését is. Ennek során – kizárólag az alkotmányosági vizsgálat szempontjait szem előtt tartva –, arra a megállapításra jutott, hogy a BJE által hivatkozott jogalkotói célt az indokolásban felhívott egyik értelmezési mód sem támasztotta alá. Márpedig abban az esetben, ha a teleologikus értelmezést az adott jogág normáinak értelmezése során elfogadott egyetlen más interpretációs

módszerrel sem lehet igazolni, úgy a jogegység biztosítására irányuló jogalkalmazói döntés szinte szükségképpen átveszi a jogalkotó jogkörét.

- [26] 8. Az Alkotmánybíróság a hatalommegosztás elvének és a bírói hatalmi ág önálló jogszabály-értelmező tevékenységének összefüggésével számos korábbi határozatában foglalkozott. Ennek során, megerősítve korábbi gyakorlatát – egyebek mellett – rámutatott arra, hogy „[a] jogalkalmazás egységességének biztosítása érdekében többféle alkotmányos megoldás lehetséges az igazságszolgáltatás rendszerén belül. Önmagában azzal a ténnyel nem sérül a jogalkotói hatalom, benne a törvényhozói hatalmi ág alkotmányos jogköre, hogy a bírói hatalom a jogszabályoknak egységesen alkalmazandó tartalmat ad. A »bírói jogalkotás«, amíg az kizárólag a jogszabályok értelmezésén alapul (amíg a bírói-ítélkezési hatalom nem veszi át alapvetően és közvetlenül a jogalkotás funkcióját), nem kerül ellentétbe a hatalommegosztás elvével” {2/2016. (II. 8.) AB határozat, Indokolás [40]}. A Kúriát az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdése hatalmazza fel – és kötelezi egyben – a bírósági jogalkalmazás egységességének biztosítására és a bíróságokra nézve kötelező jogegységi határozat meghozatalára. A jogegységi határozatra irányadó eljárást – az elvi bírósági határozat és az elvi bírósági döntés intézményére, valamint a bírósági joggyakorlat-elemző csoport működésére vonatkozó szabályok mellett –, a bíróságok szervezetről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény (a továbbiakban: Bszi.) 25–44. §-ai állapítják meg. Az Alaptörvény és a Bszi. felhívott rendelkezéseiből az is következik, hogy az arra jogosult indítványa alapján eljárva a Kúria alkotmányos jogköre annak eldöntése, hogy a Bszi. 32. § (1) bekezdés a) vagy b) pontjában foglaltak alapján helye van-e jogegységi eljárásnak, ahogyan értelemszerűen a Kúria el nem vonható hatáskörébe tartozik az egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében szükséges elvi kérdés mikénti eldöntése.
- [27] A jogegységi határozat – a bíróságokra nézve általánosan kötelező erejéből fakadó normatív jellege ellenére is –, bírói döntés. A bírói döntés előtt azonban – ahogyan forrásából, a bírói hatalomból eredően következik – korlát áll. Ez pedig nem más, mint az, a – történeti alkotmányunk vívmányának is tekinthető – töretlen jogértelmezési axióma, amely a bírói döntést a törvény alá rendeli, és amely felfogás a több mint 1000 éves alkotmánytörténetünkben – a diktatúrák időszakait leszámítva – töretlenül érvényesült. Erre utal például a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk is, amely szerint a törvények érvényét a bíró nem vonhatja kétségbe.
- [28] A 19. § szerint: „[a] bíró a törvények, a törvény alapján keletkezett s kihirdetett rendeletek s a törvényerejű szokás szerint tartozik eljárni és ítélni. A rendesen kihirdetett törvények érvényét kétségbe nem veheti, de a rendeletek törvényessége felett egyes jogesetekben a bíró ítélt.” Az egyetlen korlát tehát: a törvényeknek való alávetettség. Ez a korlát pedig – elsősorban az Alaptörvény 26. cikk (1) bekezdéséből is következően – nemcsak alkotmányos múltunkban, hanem a jelenben sem léphető át. A jogszabály-értelmezés természetszerűen visel magán olyan jegyeket, melyeken keresztül e tevékenység – különösen a Kúria esetében – a jogalkotás határán járhat, de ez a jogszabályoknak való alárendeltségen nem változtat.
- [29] A jogértelmezésre – akár az adott jogvitához kötődően, akár, mint jelen esetben a tartós jogalkalmazási gyakorlat egységének biztosítására irányulóan – csak a jogi szabályozás keretei között kerülhet sor. A bírói hatalom tehát alapvetően és közvetlenül nem veheti át a jogalkotás funkcióját egyik – a hatalommegosztás rendjében erre feljogosított – szervtől sem. A BJE indokolásában foglaltak szerint a jogegységi indítvány arra irányult, hogy „a jogegységi tanács minősítse a Btk. 197. § (4) bekezdés a) pontja szerint annak a cselekményét, aki a hozzátartozója, vagy nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése, illetve egyéb módon a hatalma vagy befolyása alatt álló, tizenkettedik életévét be nem töltött személlyel szexuális cselekményt végez vagy végeztet.”
- [30] A Btk. rendszerében a törvényhozó az általános részben állapítja meg az egyes büntetési nemekre vonatkozó szabályokat, míg a törvény különös részében az egyes különös részi törvényi tényállásokhoz kapcsolódóan a bűncselekmények súlya szerint, az adott tényálláshoz tapadó speciális szabadságvesztési minimumot és maximumot. Jelen esetben a BJE átvette a törvényhozó hatalom jogkörét akkor, amikor a Btk. 197. § (2) bekezdésében szabályozott, kényszerítés nélkül elkövetett cselekményt is a kényszerítés, azaz a Btk. 197. § (1) bekezdés [a) pontjának] hatálya alá vonta annak érdekében, hogy egy meghatározott minősítő körülmény (a hozzátartozója, vagy nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése, illetve egyéb módon a hatalma vagy befolyása alatt álló sértett sérelmére történő elkövetés) fennállása esetén a cselekményt a bíróságok minősített esetként értékeljék.
- [31] 9. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a Btk. 197. §-ának szövegezése a normavilágosság kérdését nem veti fel, mert a norma tartalma megállapítható. A Kúria pedig az eltérő bírói döntések közül nem választhat szabad

(diszkréciós) mérlegelés alapján. A jogegységi határozatát – az Alaptörvény 28. cikkének megfelelően – a vizsgált törvényi rendelkezésnek az Alaptörvénnyel összhangban álló értelmezésére kell alapítania. Ugyanakkor a Btk. 197. §-ában foglalt, a 12 év alatti sértettekre vonatkozó szabályozás – jogalkotói döntéstől függő – esetleges jövőbeni módosítása során megfontolhatóak a jogalkalmazói szempontok is. Az Alkotmánybíróság megjegyzi, hogy a Btk. 197. § (2) bekezdése szerinti alapeseti törvényi tényállás szabályozása nemcsak a BJE-ben – egyébként a minősítési rendszert figyelembe véve érthető okokból – szabályozni kívánt esetkörben eredményez aránytalanságot, hanem más esetekben, így például a (3) bekezdés c) pontja szerinti úgynevezett „többes” elkövetés esetén is.

- [32] Az a jogalkotói megoldás, amely nem engedett minősítő körülményt kapcsolni az egyébként számos lehetséges elkövetési magatartást (és ezzel együtt más, lehetséges, büntetőjogi relevanciával bíró körülményt) magában foglaló (2) bekezdés szerinti alapesethez, nyilvánvalóan megkérdőjelezhetővé teszi a gradációt és szűkíti a jogalkalmazói mérlegelés lehetőségét. A BJE alkotmánybíróági megsemmisítésére is figyelemmel, a Btk. szóbanforgó rendelkezésének jogpolitikai döntést követő felülvizsgálata során, az Országgyűlésnek nyílik lehetősége arra, hogy a gyermekek sérelmére elkövetett szexuális cselekményt önállóan kiemelje a jelenlegi keretek közül és külön törvényi tényállásban szabályozza. Ez esetben az alap-, és minősített esetek büntetési tételkereteit a törvényhozó az ítélezési szempontokat is figyelembe véve, a jelenleginél arányosabban határozhatja meg. Mindez értelemszerűen nem zárja ki azt sem, hogy a jogalkotó – figyelembe véve a BJE 2017. október 31-ével történt megsemmisítését is – a Btk. módosítása során a BJE által választott megoldásból induljon ki.

V.

- [33] Az Alkotmánybíróság fentiek szerint megállapította, hogy a BJE meghozatalakor a Kúria túllépte a jogegység biztosítására vonatkozó alaptörvényi felhatalmazás kereteit, ami az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdésének sérelmét eredményezte. Mivel az Alkotmánybíróság a BJE alaptörvény-ellenességét az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdése alapján megállapította, az indítványok által állított, az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdésével és a 25. cikkének (3) bekezdésével összefüggő vizsgálatot mellőzte. Az Abtv. 37. § (2) bekezdése alapján az Alkotmánybíróság utólagos normakontroll eljárásban, bírói kezdeményezés alapján folytatott egyedi normakontroll eljárásban, alkotmányjogi panasz alapján, vagy nemzetközi szerződésbe ütközés vizsgálata során felülvizsgálja a közjogi szervezetszabályozó eszközöknek, valamint az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdésében meghatározott jogegységi határozatoknak az Alaptörvénnyel, illetve nemzetközi szerződéssel való összhangját. Az indítványozókra, az eljárásra és a jogkövetkezményekre a jogszabályok felülvizsgálatára vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Az Alkotmánybíróság által megsemmisített jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés főszabály szerint az Abtv. 45. § (1) bekezdése értelmében az Alkotmánybíróság megsemmisítéséről szóló határozatának a hivatalos lapban való közzétételét követő napon hatályát veszti, és e naptól nem alkalmazható, a kihirdetett, de hatályba nem lépett jogszabály pedig nem lép hatályba. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a főszabálytól eltérően is meghatározhatja az Alaptörvénnyel ellentétes jogszabály hatályon kívül helyezését, illetve a megsemmisített jogszabály általános vagy egyedi ügyekben történő alkalmazhatatlanságát, ha ezt az Alaptörvény védelme, a jogbiztonság vagy az eljárást kezdeményező különösen fontos érdeke indokolja [Abtv. 45. § (4) bekezdés]. Az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdésében foglaltak szerint a Kúria biztosítja a bíróságok jogalkalmazásának egységét, a bíróságokra kötelező jogegységi határozatot hoz. Az Alkotmánybíróság e hatáskör – és ezáltal az Alaptörvény – védelme érdekében a BJE *pro futuro* megsemmisítéséről döntött. Ily módon a döntés kellő időt biztosít a Kúria számára ahhoz, hogy az alaptörvény-ellenesség konzekvenciáit levonva megtegye a szükséges intézkedéseket az egységes joggyakorlás érdekében.

VI.

- [34] Az alaptörvény-ellenesség megállapítására tekintettel az Abtv. 44. § (1) bekezdés első mondata alapján e határozatot a Magyar Közlönyben közzé kell tenni.

Budapest, 2017. július 11.

Dr. Sulyok Tamás s. k.,
az Alkotmánybíróság elnöke

Dr. Balsai István s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Czine Ágnes s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Dienes-Oehm Egon s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Horváth Attila s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Hörcherné dr. Marosi Ildikó s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Juhász Imre s. k.,
előadó alkotmánybíró

Dr. Pokol Béla s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Salamon László s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Schanda Balázs s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Stumpf István s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Szabó Marcel s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Szalay Péter s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Szívós Mária s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Varga Zs. András s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Pokol Béla alkotmánybíró párhuzamos indokolása

- [35] Támogatom a határozatot, de az indokolását eltérően látom megadhatónak. A többségi indokolás az Alaptörvény C) cikkének (1) bekezdésében foglalt hatalommegosztás elvének sérelmére alapítja a támadott jogegységi határozat megsemmisítését, és én ezt nem tudom elfogadni. Ezzel ugyanis azt mondja ki az indokolás, hogy a Kúria nem hozhat létre jogi normát, mert ezt csak a jogalkotó teheti, és ha ezt teszi, akkor a hatalom megosztásának az elvét sérti meg. Ezzel szemben a realitásban a modern jogrendszerek nem is létezhetnének a szükségszerűen nyitott törvényi normák miatt az ezeket folyamatosan konkretizáló legfelsőbb bírósági normaalkotás nélkül. Ez különböző terjedelmű normatömeget jelent az egyes jogágakban, de a polgári jogban ez addig is elment a közelmúltban Magyarországon – az itteni jogi normák kivételesen széles jellegű rendelkezései miatt (pl. generálklausulák és más nyitott jogelvek absztrakt normatívái révén) –, hogy egy külön törvény is született egy előző polgári jogi törvényi rendelkezést konkretizáló jogegységi határozat rendelkezéseinek végrehajtására (!), és ezt probléma nélkül találta az Alkotmánybíróság a 34/2014 (XI. 14.) számú határozatában. A büntetőjogban azonban a Kúria értelmezési szabadsága a jogi normák alkotása terén szűkebb, mint a legtöbb jogágban. Itt ugyanis a *nullum crimen sine lege* elve szigorúan a törvényhozónak tartja fenn a büntető tényállások megfogalmazását, és ha ezen akár egy kis tágítást is végrehajt a Kúria jogértelmezés címén, akkor az ezen elv sérelmét jelenti. Mivel pedig ezt az elvet az Alaptörvény XXVIII. cikkének (4) bekezdése az alaptörvényi büntetőjogi garanciák szintjén is rögzítette, ezért az Alkotmánybíróságnak az Alaptörvény védelme közben minden ilyen Kúria által alkotott jogi normát meg kell semmisítenie.
- [36] Nagy nyomatékkel kell tehát kiemelni, hogy a Kúria jogértelmezési határait tekintve a hatalommegosztás elve és a sokkal szűkebb értelmezési kereteket megvonó *nullum crimen* elv a büntetőjogban nem „csereszabatos”. Ha az előbbire alapozva mondunk valamit a Kúria jogértelmezését illetően, akkor azt a teljes jogrendszer tekintetében mondjuk ki – még ha ez nem is kerül tudatosításra esetleg, mint ahogy most is történt –, ám ha a *nullum crimen* elv alapján, akkor az evidensen csak a büntetőjogon belül releváns. A Kúria a most támadott értelmezésével ezt sértette meg, és nem általában a hatalommegosztás elvét azzal, hogy normát alkotott. Azt továbbra is megteheti majd a törvényi rendelkezések széles meghúzott normatívái közötti keretben, csak éppen a büntetőjogban a *nullum crimen* elv által leszűkített normaalkotási korlátait tiszteletben kell ennél tartania. Ezért tartom tévesnek a többségi indokolásnak a hatalommegosztás sérelmére alapozását, és a megsemmisítést csak a *nullum crimen sine lege* elv alapján látom megindokolhatónak.

Budapest, 2017. július 11.

Dr. Pokol Béla s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Czine Ágnes alkotmánybíró különvéleménye

- [37] Nem értek egyet maradéktalanul a határozat rendelkező részével és annak indokolásával sem. Álláspontom szerint a BJE megsemmisítése nem jelent megoldást a fennálló, alaptörvény-ellenes helyzetre.

- [38] 1. A többségi döntés megállapítása szerint a jogegységi határozat meghozatalával a Kúria meghaladta a jogértelmezés kereteit, és a jogalkotó helyébe lépett. Ezért az Alkotmánybíróság a BJE megsemmisítéséről rendelkezett. A megsemmisítés tekintetében nem tartom meggyőzőnek a határozat IV. rész 7. pontjában foglaltakat. A történeti, rendszertani, szerkezeti és kontextuális jogértelmezés módszerére történő utalás az értelmezési folyamat bemutatása és az eredmények ismertetése hiányában nem tűnik elegendő alapnak ahhoz, hogy a BJE-t érintő jogalkalmazói döntés kapcsán az Alkotmánybíróság megállapítsa: az már jogalkotásnak minősül. A megalapozott döntés meghozatalához szükségesnek tartottam volna, hogy az egyes jogértelmezési módszerek egyedi esetre való alkalmazását a határozat részletesen ismertesse, amennyiben azokkal összefüggésben érdemi következtetést kíván levonni. Ennek ellenére magam is úgy gondolom, hogy a Kúria a BJE-ben a jogértelmezés kereteit túllépve olyan iránymutatást adott a bíróságok számára, amelynek jogszabályi alapja a Btk. 197. §-ából hiányzik. A szexuális erőszak törvényi tényállását érintő jogalkalmazói gyakorlat vizsgálatával megállapítható, hogy a tizenkettedik életévüket be nem töltött személyekre azok jelentik a legkomolyabb fenyegetést, akik nevelik, gondozzák, felügyelik őket, akikkel egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyban vannak. A Btk. 197. §-ában ugyanakkor a törvényalkotó a szexuális erőszak elkövetésének épp ezt az esetét nem szabályozta kifejezetten és önállóan. A szabályozás hiányossága megítélésem szerint a normatartalommal szemben támasztható követelmények tekintetében vet fel alkotmányossági aggályokat. Nem tudtam ezért elfogadni a határozat IV. részének 9. pontjában (Indokolás [31]–[32]) a normavilágossággal összefüggésben tett megállapításokat sem. A vonatkozó bírói gyakorlatban megmutató bizonytalanság és a kapcsolódó döntések széttartó jellege ugyanis álláspontom szerint önmagában felveti a normavilágosság sérelmének a lehetőségét. Erre figyelemmel úgy vélem, hogy az Alkotmánybíróságnak el kellett volna végeznie az indítványban a normatartalommal kapcsolatosan felvetett aggályok vizsgálatát is.
- [39] Az Alkotmánybíróság gyakorlatában az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdéséből fakadó normavilágosság követelménye a büntetőjogi – mint eleve alapjog-korlátozó – normák tekintetében különösen fontos. A büntetőjogi tárgyú normák tartalmával szembeni alkotmányos követelményekre vonatkozó alkotmánybírói gyakorlat értelmében a büntető jogszabály alkotmányosságának megítélése során vizsgálni kell, hogy a Btk. konkrét rendelkezése mértéktartó és megfelelő választ ad-e a veszélyesnek, nemkívánatosnak ítélt jelenségre, azaz az alkotmányos alapjogok korlátozása esetén irányadó követelménynek megfelelően a cél eléréséhez a lehetséges legszűkebb körre szorítkozik-e. A büntetőjog alaptörvényi garanciáiból származó követelmények szerint a büntetőjogi szankció kilátásba helyezésével tilalmazott magatartást leíró diszpozíciónak határozottnak, körülhatároltnak, világosan megfogalmazottnak kell lennie. Alkotmányossági követelmény a védett jogtárgyra és az elkövetési magatartásra vonatkozó törvényhozói akarat világos kifejezésre juttatása. Egyértelmű üzenetet kell tartalmaznia, hogy az egyén mikor követ el büntetőjogilag szankcionált jogsértést. Ugyanakkor korlátoznia kell az önkényes jogértelmezés lehetőségét a jogalkalmazók részéről. {Az alkotmánybírói gyakorlatból lásd ehhez: 30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 176.; 12/1999. (V. 21.) AB határozat, ABH 1999, 106, 110–111.; 95/2008. (VII. 3.) AB határozat, ABH 2008, 782, 786.; 4/2013. (II. 21.) AB határozat, Indokolás [59]; 31/2015. (XI. 18.) AB határozat, Indokolás [50].} Ezzel összefüggésben fontosnak tartom hangsúlyozni azt is, hogy az Alkotmánybíróság büntetőjogi tárgyú döntéseiben már több ízben kifejtette: nincs jogosítványa a büntetőpolitika által megfogalmazott szükségletek, követelmények és célok helyességéről és indokairól, így különösen azok célszerűségéről és hatékonyságáról határozattal dönteni. Az Alkotmánybíróság csak a normában testet öltött politikai döntés alkotmányosságáról vagy alkotmányellenességéről határozhat. Ezt viszont olyan alkotmányossági vizsgálat keretében teszi, amelynek során figyelemmel van nemcsak az Alaptörvény textusára, hanem annak normatív és intézményes összefüggéseire, és ugyanígy tekintettel van a Btk. rendelkezéseire és intézményeinek koherenciájára.
- [40] Az Alkotmánybíróságnak tehát arra van jogosítványa, hogy a büntetőpolitika alkotmányos korlátait állapítsa meg, de ne a politika tartalmáról döntsön, ennek során pedig különös tekintettel legyen az alapjogok védelmének alkotmányos büntetőjogi garanciáira. [1214/B/1990. AB határozat, ABH 1995, 571, 573, 574.; 13/2002. (III. 20.) AB határozat, ABH 2002, 85, 90–91.]. A fentiek alapján a jelen ügyben az Alkotmánybíróságnak azt kellett volna vizsgálnia, hogy a szexuális erőszak törvényi tényállása eleget tesz-e a normatartalommal szemben az Alaptörvényből fakadóan fennálló követelményeknek, egyúttal megfelel-e a büntetőjog alaptörvényi korlátainak, azaz a tényállás határozottnak, körülhatároltnak és világosan jelöli-e ki a büntetendő magatartások körét. Álláspontom szerint a tényállás vizsgálatával az Alkotmánybíróságnak arra a következtetésre kellett volna jutnia, hogy a Btk. 197. §-ába foglalt szexuális erőszak tényállás megfogalmazása nem tesz eleget az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdéséből levezethető, a szankciót kiszabó norma határozottságára, körülhatároltságára vonatkozó

követelménynek. Nem szabályozza ugyanis kifejezetten a tényállás elkövetésének azt az esetét, amelyben a passzív alanyok tizenkettedik életévüket be nem töltött személyek, az elkövetők pedig olyan nagykorúak, akik nevelik, felügyelik, gondozzák ezeket a kiskorúakat, vagy hozzátartozóik, esetleg velük más hatalmi vagy befolyási viszonyban állnak. Ilyen módon pedig a szabályozás teret enged a szubjektív jogalkalmazói értelmezésnek.

- [41] 2. A jogalkalmazó – a Kúria – észlelte a szexuális erőszak törvényi tényállásához kapcsolódó joggyakorlat bizonytalan, széttartó jellegét, és az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdésében foglalt kötelezettségének eleget téve, a BJE meghozatalával igyekezett biztosítani a bíróságok jogalkalmazásának az egységét. Olyan iránymutatást kívánt adni a bíróságok számára, amely garantálja az egységes jogalkalmazást. A jogegységi határozat célja tehát az volt, hogy a bíróságok egyező szempontok szerint szabják ki a büntetést a cselekmények elkövetőire, ha a passzív alanyok tizenkettedik életévüket be nem töltött személyek, az elkövetők pedig olyan nagykorúak, akik nevelik, felügyelik, gondozzák ezeket a kiskorúakat, vagy hozzátartozóik, esetleg velük más hatalmi vagy befolyási viszonyban állnak. Jogegységi eljárásnak ugyanakkor az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdése és a Bszi. 32. §-a értelmében jogalkalmazási kérdésben van helye. A jogegységi határozat tehát valamely jogszabályi rendelkezés alkalmazására vonatkozó iránymutatáson túl a jogi szabályozás hiányosságát nem pótolhatja. Így a BJE nem volt megfelelő eszköz a Btk. 197. § szabályozásában tetten érhető hiányosság kiküszöbölésére.
- [42] 3. A fenti megállapításokból két következtetés vonható le. Egyrészt az, hogy helye van a BJE megsemmisítésének, mivel az olyan jogértelmezést rögzít, amelynek nincs jogszabályi alapja. Másrészt ugyanakkor az is következik a fentiekből, hogy a BJE megsemmisítése nem jelent megoldást a szabályozás hiányossága miatt fennálló, a normatartalommal összefüggő követelmények sérelméből fakadó alaptörvény-ellenességre. Álláspontom szerint az Alkotmánybíróságnak az érdemi vizsgálat eredményeként mindkét következtetést le kellett volna vonnia. Így a jogegységi határozat alaptörvény-ellenességén túl azt is fel kellett volna ismernie, hogy a jogegységi határozat megsemmisítése nem jelent megoldást a fennálló alkotmányossági problémára. A BJE megsemmisítésével az Alaptörvénnyel ellentétes jogegységi határozat ugyan kikerül a jogrendszerből, a Btk. 197. § szabályozásának a hiányossága és annak következtében a jogalkalmazás bizonytalansága ugyanakkor fennmarad. A tényállás alkalmazását érintő joggyakorlat ugyanolyan széttartó lesz, mint a BJE-t megelőzően volt. Ennek következtében, az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdése alapján a Kúriának ismételtelen az lesz a feladata, hogy a bíróságok jogalkalmazásának egységét biztosítandó, jogegységi határozatot hozzon. Egy újabb, azonos tárgyú jogegységi határozat azonban – a fentiek szerint – nem alkalmas a szabályozás hiányosságából fakadó, a normatartalommal összefüggő alaptörvény-ellenesség kiküszöbölésére. Azok az alkotmányos aggályok, amelyek a jelen határozatban vizsgált BJE-vel kapcsolatosan megállapíthatók, megítélésem szerint egy újabb, azonos tárgyú jogegységi határozat kapcsán is fenn fognak állni, mivel csak jogalkotással lehet kizárni a joggyakorlatban jelentkező eltérő jogértelmezést. Különösen aggályosnak tartom továbbá, hogy az Alkotmánybíróság a megsemmisítésről *pro futuro*, vagyis jövőbeli hatállyal rendelkezett. Ezáltal az Alkotmánybíróság – ahogyan azt a határozat V. részében rögzítette – biztosítani kívánta a kellő időt a Kúria számára ahhoz, „hogy az alaptörvény-ellenesség konzekvenciáit levonva megtegye a szükséges intézkedéseket az egységes joggyakorlás érdekében” (Indokolás [33]). Véleményem szerint azonban a Kúriának a fentiek értelmében nem áll rendelkezésére megfelelő eszköz ahhoz, hogy az alaptörvény-ellenességet a konkrét esetben kiküszöbölje. Ezért úgy gondolom, hogy az Alkotmánybíróság a megállapított alaptörvény-ellenes helyzet fenntartásáról indokolatlanul, nevesíthető alkotmányos érdek hiányában rendelkezett.
- [43] 4. Úgy vélem, hogy az alkotmányossági probléma olyan módon lett volna kiküszöbölhető, ha az Alkotmánybíróság jogalkotói mulasztással megvalósított alaptörvény-ellenességet állapít meg, és azzal összefüggésben felhívja az Országgyűlést jogalkotói feladatának a teljesítésére. Ellentmondásosnak tartom a többségi döntést amiatt, hogy ilyen tartalmú jogkövetkezményről nem rendelkezett, az alaptörvény-ellenesség orvosolásával összefüggésben nem rótt feladatot a jogalkotóra. Ennek ellenére a határozat indokolása több utalást is tartalmaz arra, hogy a feltárt alaptörvény-ellenesség vélhetően jogalkotói aktivitást von maga után. (Így például a határozat a IV. rész 9. pontjában utal a „szabályozás – jogalkotói döntéstől függő – esetleges jövőbeni» módosítása során” megfontolható szempontokra, valamint az Országgyűlés azon lehetőségére, „hogy a gyermekek sérelmére elkövetett szexuális cselekményt önállóan kiemelje a jelenlegi keretek közül és külön törvényi tényállásban szabályozza”, Indokolás [32]) Az Abtv. 37. § (2) bekezdése értelmében, amennyiben az Alkot-

mánybíróság bírói kezdeményezés alapján felülvizsgálja egy jogegységi határozatnak az Alaptörvénnyel való összhangját, az indítványozókra, az eljárásra és a jogkövetkezményekre is a jogszabályok felülvizsgálatára vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmaznia. Így jogegységi határozat felülvizsgálata esetén is fennáll az elvi lehetősége annak, hogy az Alkotmánybíróság az eljárása eredményeként mulasztást állapítson meg. Ennek indoka a konkrét esetben az Abtv. 46. § (2) bekezdés c) pontja, vagyis az a körülmény, hogy a jogi szabályozás Alaptörvényből levezethető lényeges tartalma hiányos. Nyilvánvaló, hogy a jelen alkotmánybírói eljárás alapjául szolgáló indítványokat a BJE megsemmisítése érdekében és nem a Btk. 197. §-ával összefüggésben terjesztették elő az indítványozók. Tekintettel azonban arra, hogy a BJE a Btk. 197. §-ának a rendelkezéseit értelmezi, ez utóbbiakat az Alkotmánybíróság szükségszerűen bevonta az alkotmányossági vizsgálatba. Úgy vélem, hogy erre figyelemmel, továbbá az Abtv. 37. § (2) bekezdése és az Abtv. 46. § (2) bekezdés c) pontja együttes értelmezésével az Alkotmánybíróságnak arra a következtetésre kellett volna jutnia, hogy az alaptörvény-ellenes helyzet jogalkotói mulasztás megállapításával orvosolható, és fel kellett volna hívnia az Országgyűlést, hogy a Btk. 197. §-ával összefüggésben jogalkotói feladatának tegyen eleget.

Budapest, 2017. július 11.

Dr. Czine Ágnes s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Hörcherné dr. Marosi Ildikó alkotmánybíró különvéleménye

- [44] 1. Az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdésében rendelkezik arról, hogy a Kúria igazságszolgáltatási tevékenysége mellett „biztosítja a bíróságok jogalkalmazásának egységét, a bíróságokra kötelező jogegységi határozatot hoz”. A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló korábbi és a hatályos Bszi. lényegileg megegyeznek a jogegységi határozatra vonatkozó formai/eljárásai és tartalmi kérdéseket illetően. Nem kétséges, hogy a jogegységi határozat, funkciójára tekintettel, nem a jogviták megoldására szolgál. A Kúria jogegységi határozatának „tényállása” egy adott jogkérdésben a joggyakorlat állapotának számbavételét jelenti, döntési köre pedig az azonos jogkérdéseket felvető perekben alkalmazott jogszabályok tartalmának az absztrakció szintjén történő értelmezését és ezzel a bírói gyakorlat egységesítését szolgálja. A jogegységi határozat az Alaptörvény értelmében kötelező a bíróságokra. Eszerint a jogegységi határozat rendelkező része – és az ahhoz tartozó logikai érvrendszer – kötelező jellege az Alaptörvényből közvetlenül fakad, amelyet egyebekben a Bszi. sarkalatosnak minősített szabályai [24. § (1) bekezdés c) pontja és a 42. § (1) bekezdése] is megerősítenek. A jogegységi határozatnak nincs kapcsolata a Bszi. 6. §-ával, amely a perekben meghozott bírói határozatok kötelező jellegéről szól.
- [45] A jogegységi határozat rendelkező része az ítélkező bírák számára tartalmaz normatív szabályt, mert az attól való indokolatlan eltérés megalapozott jogorvoslatot vonhat maga után. A jogegységi határozat tehát normatív tartalommal bír, ezért szokás *quasi* normának, avagy *intern* normának titulálni. „A jogegységi határozat sajátossága egyebek mellett abból fakad, hogy annak forrása a legfőbb bírói szerv, a Kúria; másrészt abból, hogy címzettjei a bíróságok, amelyek számára az *intern* norma a rendelkező részében és az ahhoz tartozó logikai érvrendszerében kötelező” [3114/2017. (V. 22.) AB végzés, Indokolás [13]]. Mindebből két következtetés adódik: egyrészt az, hogy a jogegységi határozat az Alaptörvény 24. cikke szerinti olvasatban nem „bírói döntés”. Illetve csak annyiban az, amennyiben bírák alkotják a jogegységi tanácsot, de ezen túlmenően semmiképpen sem. Másrészt viszont az Alkotmánybíróság jogegységi határozatokhoz fűződő viszonyát máig meghatározó, hatásköri önértelmező 42/2005. (XI. 14.) AB határozatában éppen a jogegységi határozat normativitására alapította felülvizsgálati jogkörét. Arra hivatkozott, hogy a jogegységi határozatok feletti alkotmányossági kontroll révén vált teljessé normakontroll hatáskörének tárgyi oldala, amellyel kiteljesedett az Alkotmánybíróság alkotmányos – ma már alaptörvényi – rendeltetése (ABH 2005, 504, 512–514.). Ezt a gyakorlatot kodifikálta a törvényhozó az Abtv. 37. § (2) bekezdésében. Tehát olvasatomban az Alkotmánybíróság a bírói kezdeményezés alapján konkrét normakontroll hatáskörét gyakorolja, amikor – ahogy a jelen ügyben is – egy jogegységi határozat Alaptörvénynek való megfelelést vizsgálja. A fokozott gondosság tehát részben azért fontos, mert nem csupán egy konkrét jogvita tárgyát eldöntő bírói (kúriai) döntés alkotmányossága a kérdés, hanem a joggyakorlat egységességéért viselt, Alaptörvényen alapuló kúriai hatáskör integritása is. Az Alaptörvény legfőbb öre nem ragadhatja magához a joggyakorlat egységesítésének feladatát, mert az ugyanúgy alaptörvény-ellenes helyzetre vezet, mint amelyet eljárása során szükség esetén meg kíván szüntetni.

- [46] 2. Az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdése értelmében „[a] magyar állam működése a hatalom megosztásának elvén alapszik”. A hatalmi ágak megosztásának elve a jogállamiság alkotóeleme, a jogállam működési elvei közé tartozik, amelyet az Alaptörvény – az Alkotmánnyal ellentétben – tételes rendelkezésként tartalmaz. Ugyanakkor az Alkotmánybíróság a hatályát veszített Alkotmány 2. § (1) bekezdéséből levezetett gyakorlatában is konkrét tartalmat adott e működési elvnek. A gyakorlat lényege röviden abban ragadható meg, hogy az magában foglalja a jogállam legfontosabb funkcióinak szervezeti, hatásköri, eljárási és működési rendjét. De egyértelmű az is, hogy a hatalommegosztás elvének érvényesülése kizárja a funkciók együttes gyakorlását, a hatalomkoncentrációt, a korlátlan, önkényes állami hatalomgyakorlást. Nem kétséges tehát, hogy jogállamban nem lehet korlátlan és korlátozhatatlan hatalmi ág. A bírói hatalmi ág esetében legkevésbé merülhet fel a korlátlanság és korlátozhatatlanság veszélye, mivel ellentétben a végrehajtó és törvényhozó (rész)hatalmakkal, önálló, megvalósítandó program hiányában politikailag inaktív, nem feladata a napi politikai küzdelmekben való részvétel, ezzel szemben állandó és semleges [elsőként 38/1993. (VI. 11.) AB határozat, ABH 1993, 256, 261–252.; legutóbb: 12/2017. (VI. 19.) AB határozat, Indokolás [49]]. Ezért a megosztott közhatalomból az igazságszolgáltatással, a jog érvényesítésének funkciójával megbízott bírói hatalom esetében nem értelmezhető a hatalomkoncentrációra, az egyedüliségre, az egyközpontúságra való törekvés.
- [47] Kétségtelen, hogy a jogirodalomban és az Alkotmánybíróság gyakorlatában is eltérés mutatkozik abban a kérdésben, hogy a hatalommegosztás elvként vagy normatív szabályként értelmezendő-e. Inkább a normatív funkciót erősíti minden olyan megállapítás, amely az alapelv kapcsán a materiális jogállam egyik elemeként tekint az állami szervek hatáskörhöz kötött működésére, a hatáskör gyakorlás illetéktelen elvonásának elutasítása mellett. Ebben az értelemben a hatalommegosztás alkotmányos szabálya alapját képezheti, mércéje lehet bármely közhatalmi aktus alkotmányosságának. A magam részéről nem kívánok a fenti érveléssel vitatkozni. Sőt azt gondolom, hogy a C) cikk (1) bekezdése rendelkezik normatív tartalommal. Az azonban csak abban az esetben „aktiválható”, ha nincs az állami szervek, hatalmi ágak egymáshoz való viszonyára, a látszólagos hatásköri párhuzamosságok vagy éppen konkrét összeütközések feloldására nézve speciális, az adott kérdésre szabott alkotmányos megoldás. Ha van ilyen tételes szabály az Alaptörvényben, akkor a hatalommegosztás megmarad rendező elvnek, a megsértett jogállamiságot pedig a speciális szabály érvényesítésével kell és lehet helyreállítani. De fogalmazhatnánk úgy is, hogy ilyen esetben a C) cikk (1) bekezdésének sérelme távoli, áttételes, közvetett csupán. Az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdésére úgy tekintek, mint amely az igazságszolgáltatás funkcióját – az állami főhatalom egyik részhatalmát – ellátó bírói hatalmi ág számára meghatározott speciális hatáskör. Az Alaptörvény értelmében a bíróságok végeznek igazságszolgáltatási tevékenységet, amely a büntető, a magánjogi, a közigazgatási jogviták eldöntését, valamint az Alaptörvény „innovációjaként”, meghatározott törvényességi körben normakontrollt jelent [Alaptörvény 25. cikk (1) és (2) bekezdések].
- [48] Az igazságszolgáltatási tevékenység, ezen belül a joggyakorlat egységének garantálása érdekében a legfőbb bírósági szerv, a Kúria önálló hatásköröként jelenik meg a bíróságokra nézve kötelező *quasi* normaalkotási felhatalmazás. Ez a hatáskör tehát a bírói hatalmi ág jogértelmezésen alapuló ítélkező tevékenységéhez kapcsolódik. Nevesítetten a Kúriát illeti, tőle el nem vonható, helyette nem gyakorolható. A másik oldalról azonban a Kúriát is kötik a fenti alkotmányos szabályok: hatáskörét az igazságszolgáltatási tevékenység keretei között, a bírói hatalomra jellemző sajátosságként, az Alaptörvény mellett a törvénynek alávetetten gyakorolhatja. A legfőbb bírói fórum által elfogadott jogegységi határozat, annak normativitással rendelkező része nem állhat tartalmi ellentétben az Alaptörvényben foglaltakkal. Ez a tétel evidencia és a tartalmi ellentét megállapíthatósága is viszonylag egyszerű. Legalábbis nem tűnik bonyolultabbnak, mint egy jogszabályi rendelkezés alkotmányossági vizsgálata. Ugyanakkor sokkal érdekesebb annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy miként vizsgálhatja egy jogegységi határozat formai alkotmány-ellenességét, ha tetszik *ultra vires* jellegét az Alkotmánybíróság anélkül, hogy átvinné a jogegységesítő funkciót a Kúriától?
- [49] 3. Olvasatomban a jogszabályok tartalmának meghatározása – különösen az Alaptörvény 28. cikkének fényében – az igazságszolgáltatást végző bíróságok feladata. A jogszabályok a felek közötti viták kapcsán született ítéletek révén kelnek életre, mondhatjuk: az ítéletek sora adja meg a jog tartalmát. Azonos vagy hasonló jogkérdések esetén minden egyes ítélet, amely követi az előzőben foglalt értelmezést, stabilizáló hatással (is) bír, emellett az adott per egyedisége folytán jogfejlesztő funkcióval rendelkezik. A jog folytonos, az ítélkezéshez kapcsolódó tartalombővülése a bíró alkotta jog. A jogállamban elkerülhetetlen, szükségszerű jelenség, amely mögött legitimáló erővel ott áll az Alaptörvény bírói függetlenséget garantáló szabálya. Meggyőződésem szerint a jogegységi határozat csupán *ultima ratio* lehet a joggyakorlat-egységesítés eszközei között, de különösen

a Kúria esetjogában érvényesülő iránymutatásokhoz képest. Mégis – végső eszközként – akkor lép előtérbe, ha az azonos vagy hasonló jogkérdések eldöntésekor az ítéletek egymásra tekintet nélkül, egymás tartalmát elbizonytalanítva, a jogtartalmat nem fejlesztve, sőt egymást lerontva érvényesülnek. A jogegységi határozat funkciója ebben az esetben, speciális bíró alkotta jogként, különösen az Alaptörvényben foglalt értelmezési szabály (28. cikk) alapján, olyan tartalomnak a meghatározása, stabilizálása, amely megfelel az Alaptörvénynek és annak az objektíve tételezhető – vagyis nem valamiféle vélelmezett jogalkotói vagy miniszter által kijelölt – célnak, amely révén a jog a józan ész, a közjót szolgáló, erkölcsös (és gazdaságos) módon érvényesülhet. A Kúria azért áll az Alaptörvény értelmében a jogértelmezési hierarchia élén, mert elvileg a legszélesebb ítélkezési horizonttal rendelkezik arra nézve, hogy az adott jogszabály hogyan, milyen tartalommal illeszkedik a(z) alkotmányos és a közjót szolgáló jogrend egészébe. A jogegységi határozat az Alaptörvény alapján, mégis paradox módon a megalkotása pillanatában *quasi* normává rögzült bíró alkotta jog. A kirívó, különösebb elemzést nem igénylő módon észlelhető, jogszabálytól való eloldódás esetét ide nem értve, ha az Alkotmánybíróság a törvényi rendelkezés tartalmát az általános hatáskörű bíróságok értelmezési módszereit alkalmazva maga vizsgálja, úgy átveszi a bírói jogfejlesztés, sőt a joggyakorlat egységesítésének a szerepét ahelyett, hogy a bíró alkotta jog tartalmának alkotmányosságáról, annak kereteiről foglalna állást.

[50] 4. Nem értek egyet a többségi határozat rendelkező részével és indokolásával sem.

[51] 4.1. Vitathatónak tartom azt a gyakorlatot, amely szerint az Alkotmánybíróság egy jogegységi határozatot önmagában azon az alapon megsemmisít, hogy a jogszabálynak – a testület értelmezésében – nem az a tartalma, amelyet a Kúria szakági jogegységi tanácsa annak tulajdonít. Az 1. pontban már hivatkozott, 42/2005. (XI. 14.) AB határozat tartalmi és formai megközelítéséhez képest az utóbbi időben a gyakorlat a formai megközelítés irányába fordult [11/2015. (V. 14.) AB határozat, 2/2016. (II. 8.) AB határozat]. Ez az irány azonban rendre felveti (felvetné) azt a kérdést, hogy hol kell/lehet meghúzni a határt a Kúria jogértelmezése, avagy „jogalkotási tevékenysége” között, a Kúria által „helyesen” (értsd: hatáskörében eljárva) vagy *contra legem* [értsd: hatáskörén túlterjeszkedve, a többségi határozat szerint az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdésének megsértésével] megalkotott jogegységi határozata között. A határ meghúzása alappal veti (vetné) fel a jogalkotás és a jogértelmezés, a „bíró alkotta jog” dogmatikai szempontú elhatárolását. A 2. és 3. pontokban kifejtettekre támaszkodva meggyőződésem, hogy a jogegységi határozat megsemmisítésének csak az lehet az alapja, ha az abban foglalt értelmezéshez („bíró alkotta joghoz”) az Alaptörvény alapján és az adott jogág normáinak értelmezése során elfogadott interpretációs módszer egyike útján sem lehet eljutni. Ehhez pedig nem elegendő egy konkuráló – az Alkotmánybíróság által meggyőzőbbnek ítélt nyelvtani – értelmezést adni, hanem szükséges azt tartalmi indokokkal is alátámasztani. Mindenekelőtt akkor meggyőző a bírói értelmezés, különösen a Kúria által alkotott jogegységesítő eszköz alaptörvény-ellenessége, ha adott esetben alaptörvénybiztosító rendelkezés sérelme is kimutatható.

[52] 4.2. A Btk. 197. § (4) bekezdése többlépcsős, ún. „szuperminősített” tényállást vezetett be. A minősítési rendszer szabályozási módja miatt a Btk. 197. §-a nem vitásan értelmezésre szorult. Az értelmezés bírósági hierarchián belüli különbözőségét híven illusztrálta a bírói – és elgondolkodtató módon nem a terhelti oldalról érkezett – indítványok alapján alkotmányossági vizsgálat tárgyává tett BJE I. pontjában bemutatott tíz különböző büntető ítélet tartalma. A divergáló joggyakorlat indokolta tehát a Kúria jogegységesítő hatáskörében való fellépését. Számomra nem egyértelmű és nem nyilvánvaló az, hogy a Kúria BJE-beli jogértelmezése *contra legem* lett volna és erről a többségi határozat indokolása sem győzött meg. A Btk. 197. § (1) bekezdése szerinti erőszakkal vagy kvalifikált fenyegetéssel való kényszerítés a (4) bekezdés a) pont első fordulata szerint már önmagában is elegendő a súlyosabb minősítéshez a 12 éven aluli sértettek vonatkozásában. Így a vitatott tartalmú (4) bekezdés a) pont második fordulata esetében valójában csak annyi lehet a kérdés, hogy a 12 év alatti sértettek esetében a hozzátartozói minőség mellett szükséges-e a minősített eset megállapításához a védekezésre képtelen állapot fennállása is? A BJE normatív rendelkező részében tehát feltétlenül igaz az a megállapítás, hogy a kényszerítés nem szükségszerű tényállási eleme a minősített eset megállapíthatóságának. A magam részéről az Alaptörvény 28. cikkében megfogalmazott értelmezési előírást a bírói testület számára kötelezettségnek, ugyanakkor felhatalmazásnak is tekintem. Az Alaptörvény e rendelkezése új dimenziót adott az 1869. évi IV. tc.-en alapuló, az Alkotmánybíróság által a történeti alkotmányunk vívmányának minősített {33/2012. (VII. 17.) AB határozat, Indokolás [72]–[81]} bírói függetlenségnek, az ahhoz kapcsolódó törvényértelmezési hatáskörnek. Ennek alapján a „bíró alkotta jognak” meg kell felelnie az Alaptörvény rendelkezéseinek és illeszkednie kell

a közjót szolgáló jogrend egészébe, ahogy arra már a 3. pontban is utaltam. Meglátásom szerint a BJE rendelkező része illeszkedik a közjót szolgáló jogrend egészébe. A BJE tartalmát tekintve maradéktalanul érvényre juttatta az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdésében foglaltakat. Eszerint „[m]inden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéshez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz”. Az Alaptörvény hivatkozott rendelkezése értelmében az államnak kötelessége megteremteni a koruknál fogva kiszolgáltatott gyermekeket megillető alapjog intézményvédelmi oldalát. A Kúria nem tett mást, mint hatáskörében eljárva hozzájárult ehhez. Meggyőződésem, hogy ha az Alkotmánybíróság – egyfajta objektív alkotmányvédelmi szerepben eljárva – a Btk. 197. §-ának tartalmi vizsgálatába bevonta volna a XVI. cikk (1) bekezdését referenciapontként, más eredményre jutott volna a BJE alkotmányosságát illetően is.

Budapest, 2017. július 11.

Dr. Hörcherné dr. Marosi Ildikó s. k.,
alkotmánybíró

[53] A különvélemény 4. pontjához csatlakozom.

Budapest, 2017. július 11.

Dr. Szabó Marcel s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Stumpf István alkotmánybíró különvéleménye

- [54] 1. A vizsgált jogegységi határozat alaptörvény-ellenességének megállapításával és a többségi határozat indoklásának ezt megalapozó lényegi részével egyetértek. Az alaptörvény-ellenesség megállapításából a jelen ügyben azonban álláspontom szerint a jogegységi határozat visszaható vagy azonnali hatályú megsemmisítésének kellett volna következnie, a döntés így lett volna „kerek”. A rendelkező részbe foglalt jövőbeli hatályú megsemmisítést elvi és gyakorlati szempontból is aggályosnak tartom, ezért a határozatot nem tudtam támogatni. Az Abtv. 45. § (2) bekezdése szerint, ha az Alkotmánybíróság bírói kezdeményezés alapján semmisít meg egyedi ügyben alkalmazott jogszabályt, a megsemmisített jogszabály az Alkotmánybíróság eljárására okot adó ügyben nem alkalmazható. A törvény erejénél fogva automatikusan egyedi alkalmazási tilalom érvényesül tehát az *ex nunc* (és logikusan az *ex tunc*) megsemmisítés esetén is. A *pro futuro* megsemmisítés viszont bizonytalanságot hagy afelől, hogy a BJE alkalmazható-e a határozat alapjául szolgáló egyedi ügyekben, amelyekben a bírák az Alkotmánybíróság eljárását kezdeményezték. Esetleg az lenne a *pro futuro* megsemmisítés hatása, hogy bármilyen folyamatban lévő ügyben az eljáró bíró döntheti el, hogy az ítéletet a megsemmisítés beálltának időpontját (2017. október 31.) megelőzően vagy azt követően hozza meg, és ettől függően alkalmazhatja vagy mellőzheti a BJE-t?
- [55] Meglátásom szerint a többségi határozat – minthogy ezeket a kérdéseket még csak az indokolásban sem tisztázta – nem szolgálja az egységes, kiszámítható jogalkalmazást, s ezáltal a jogbiztonság érvényesülését. Valószínűleg a jogegység szempontjából is előnyösebb lett volna az azonnali megsemmisítés, mint egy olyan jogegységi határozat ideiglenes hatályban tartása, amelynek kétséges az alkalmazhatósága. Azon túl, hogy elengedhetetlennek tartottam volna a többségi határozat jogkövetkezményeinek egyértelműsítését, nem érttem volna egyet minden megoldással. „Még az Alaptörvény és az Abtv. hatálybalépése előtt meghozott 35/2011. (V. 6.) AB határozatával állapította meg az Alkotmánybíróság azt az alkotmányos követelményt, mely szerint a bíró az elé tárt jogvitát alkotmányos jogszabály alapján köteles eldönteni, és amennyiben az alkalmazandó jog alkotmányellenességét észleli, köteles az Alkotmánybíróság eljárását kezdeményezni” [3136/2016. (VI. 29.) AB határozat, Indokolás [16]].
- [56] Ez a követelmény álláspontom szerint megfelelően alkalmazandó a jogegységi határozatokra is: a bíró az elé tárt jogvitát nem csak hogy alkotmányos jogszabály, hanem az alkotmányos jogszabályt az Alaptörvénnyel összhangban értelmező jogegységi határozat alapján köteles elbírálni. Mindezekre tekintettel visszás – mind alkotmányjogilag, mind a józan ésszel mérve nehezen indokolható – lenne, ha a döntés alapjául szolgáló bírói kezdeményezések ügyeire nem vonatkozna alkalmazási tilalom. Ez ugyanis azt jelentené, hogy bár helyt ad-

tunk a bírói kezdeményezéseknek (amelyek éppen azért érkeztek ide, hogy a bírónak az előtte folyamatban lévő ügyet ne alaptörvény-ellenes norma alapján kelljen elbírálnia), de – különösebb nyomós ok nélkül – arra kényszerítenék a bírókat, hogy mégiscsak a deklaráltan alaptörvény-ellenes BJE alapján hozzák meg ítéleteiket az egyedi ügyekben. A jelen ügyben alkalmazott *pro futuro* hatályú megsemmisítés az okos lányról szóló népmesét idézi fel bennem. A jól ismert mesében a király megparancsolja, hogy vigyen is neki ajándékot meg nem is, mert különben lefejezteti. A lány fog egy galambot, két szita közé teszi, ám amikor a királyhoz érkezik, felemeli a szitát, hát elrepül belőle a galamb. Elszállt az ajándék, tehát hozott is meg nem is. A mesében a király önkényeskedésével szembeni leleményes megoldás dicséretére válik a lánynak. Az Alkotmánybíróság feladatához viszont álláspontom szerint jobban illeszkedik, ha „nem száll el az ajándék”, tehát hogyha alaptörvény-ellenességet állapítunk meg, akkor határozottan és egyértelműen le is vonjuk a megfelelő jogkövetkezményeket, nehogy az egyedi jogvédelem szempontja csorbát szenvedjen.

- [57] 2. A többségi határozat indokolásával egyetértek abban, hogy a BJE meghozatala megsértette az Alaptörvény C) cikkébe foglalt hatalommegosztás elvét. A jelen ügyben feltárt alaptörvény-ellenesség azonban véleményem szerint nem kizárólag formális alapon áll fenn: a vizsgálat folytatása esetén megállapítható lett volna a *nulla poena sine lege* elvének sérelme is. Az Alkotmánybíróság joggyakorlata szerint ebből – az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése által alapjogként biztosított elvből – következően nem lehet a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható büntetésnél súlyosabb büntetést kiszabni [30/2014. (IX. 30.) AB határozat, Indokolás [24], [122]; 16/2014. (V. 22.) AB határozat, Indokolás [33]]. A többségi határozat indokolása a IV. 8. pontban (Indokolás [26]–[30]) megállapította, hogy a BJE a Btk. 197. § (2) bekezdésben szabályozott cselekményt a Btk. 197. § (1) bekezdés a) pontjának hatálya alá vonta annak érdekében, hogy egy meghatározott minősítő körülmény fennállása esetén a cselekményt a bíróságok a 197. § (4) bekezdés a) pontja szerinti minősített esetként értékeljék. A 197. § (2) bekezdés szerinti cselekmény öt évtől tíz évig terjedő, míg a (4) bekezdés a) pontja szerinti minősülő cselekmény öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés büntetéssel büntetendő; az utóbbi esetben tehát a kiszabható legmagasabb büntetési tétel öt évvel magasabb. Ha ezt a(z át)minősítést a BJE úgy valósította meg, hogy – amint azt a többségi határozat megállapította – átvette a törvényhozó hatalom jogkörét, akkor a bűncselekmény elkövetése idején a törvény által előírtan alkalmazható büntetésnél jóval súlyosabb büntetést enged kiszabni. Az ilyen – a törvénybe foglalthoz képest a büntetési tételt megemelő – jogegységi határozat pedig sérti a *nulla poena sine lege* elvét.
- [58] 3. A többségi indokolás IV.9. pontja (Indokolás [32]) kijelenti, hogy a Btk. 197. § (2) bekezdése szerinti alapesseti törvényi tényállás szabályozása aránytalanságot eredményez, ráadásul a BJE-ben szabályozni kívánt esetről túl is. Az indokolás szerint ez a jogalkotói megoldás „nyilvánvalóan megkérdőjelezhetővé teszi a gradációt és szűkíti a jogalkalmazói mérlegelés lehetőségét”, ezért hangsúlyozza, hogy a rendelkezés „jogpolitikai döntést követő felülvizsgálata során” a törvényhozó a büntetési tételkereteket „a jelenleginél arányosabban határozhatja meg”. Ezek a megjegyzések az indokolásnak az Alaptörvénnyel való összhang vizsgálatát lefolytató rész lezárását követően szerepelnek; s olyan, az alkotmányjogi összefüggéseket nélkülöző, tisztán büntetőpolitikai jellegű felvetések, amelyek vonatkozásában kérdéses, hogy megtételük mennyiben feladata az Alkotmánybíróságnak. Mivel azonban a döntés megalapozásával nincsenek kapcsolatban és a jövőre vonatkozatható Alaptörvény-értelmezést sem tartalmaznak, ezért nem tartom szükségesnek sem megerősítésüket, sem vitásukat. A tárgykörrel kapcsolatban annyit tartok csak – alkotmányjogi aspektusból – hangsúlyozandónak, hogy a törvényhozó feladata, hogy a bűncselekményként értékelt egyes emberi cselekménytípusok vonatkozásában meghatározza a büntetési tételeket, ebben viszonylag nagy mozgástere van. Egy adott bűncselekményre nézve konkrétan meghatározott büntetési tétel előírásának, illetve a büntetési tétel szigorításának követelménye aligha vezethető le az Alaptörvényből. Ez még akkor is így van, ha a büntetőjogi tényállás olyan fontos, az Alaptörvényben biztosított jogot vagy értéket véd, mint amilyen a gyermeknek a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez való joga [XVI. cikk (1) bekezdés].

Budapest, 2017. július 11.

Dr. Stumpf István s. k.,
alkotmánybíró

[59] A különvélemény 1. pontjához csatlakozom azzal a kiegészítéssel, hogy álláspontom szerint a jogegységi határozat esetében azon jogbiztonsági megfontolás, miszerint az *ex nunc* vagy *ex tunc* megsemmisítés esetén az adott életviszony szabályozatlan maradna, vagy a megmaradó szabályozás a megsemmisített rendelkezés(ek) hiányában alkalmazhatatlanná válna, nem játszhat szerepet, mivel a jogegységi határozat megsemmisítése az általa értelmezett jogszabályt nem érinti. Így az a jellegzetes érv, ami a jogszabályok esetében a *pro futuro* megsemmisítést szükségessé teheti, a jogegységi határozatok esetében nem állhat fenn.

Budapest, 2017. július 11.

Dr. Salamon László s. k.,
alkotmánybíró

Dr. Szalay Péter alkotmánybíró különvéleménye

[60] Nem értek egyet a többségi határozat rendelkező részében megállapított jogkövetkezéssel – a BJE *pro futuro* hatályú megsemmisítésével –, és az ahhoz kapcsolódó indokolással sem. Álláspontom szerint a BJE nem alaptörvény-ellenes, ezért azt az Alkotmánybíróságnak nem kellett volna megsemmisítenie. A többségi álláspont szerint „a BJE meghozatalakor a Kúria túllépte a jogegység biztosítására vonatkozó alaptörvényi felhatalmazás kereteit, ami az Alaptörvény C) cikk (1) bekezdésének sérelmét eredményezte.” Véleményem szerint azonban a Kúria jogértelmezése nem lépte át a jogalkotás határát. Az Alaptörvény 25. cikk (3) bekezdése értelmében a Kúria biztosítja a bíróságok jogalkalmazásának egységét, a bíróságokra kötelező jogegységi határozatot hoz. Jelen esetben is ezen alkotmányos feladatának tett eleget a Kúria a BJE megalkotásával; és nem lépte túl a jogszabály-értelmezés kereteit akkor, amikor – az ítélezési gyakorlat megosztottságát észlelve, az egységes bírói jogértelmezés biztosítása céljából – jogegységi határozatban mondta ki, hogy a Btk. 197. §-a kapcsán „a jogalkotó a (2) bekezdésben nem egy önálló tényállásnak tekintendő, az (1) bekezdésben foglaltaktól eltérő magatartást határoz meg, hanem az (1) bekezdésben meghatározott szexuális erőszakot kiterjeszti arra az esetre is, amikor a tizenkettedik életévét be nem töltött sértett sérelmére valósul meg a szexuális cselekmény, függetlenül attól, hogy arra az elkövető kényszerítette-e a sértettet, azonban annál súlyosabb büntetési tétellel fenyegetve.” Ha azonban mégis alkotmányossági probléma állna fenn az azon szexuális erőszakot elkövetőkre alkalmazandó törvényi büntetési tétel kapcsán, akik tizenkettedik életévüket be nem töltött sértettel úgy végeznek vagy végeztetnek szexuális cselekményt, hogy a sértett a hozzátartozójuk, vagy nevelésük, felügyeletük, gondozásuk, gyógykezelésük, illetve egyéb módon a hatalmuk vagy befolyásuk alatt álló személy, akkor ezt – a BJE megsemmisítése helyett – az Abtv. 46. § (1) és (2) bekezdése alapján, mulasztással előidézett alaptörvény-ellenesség fennállásának megállapításával kellett volna jeleznie az Országgyűlésnek.

Budapest, 2017. július 11.

Dr. Szalay Péter s. k.,
alkotmánybíró

Alkotmánybírósági ügyszám: III/232/2017.
Közzétéve a Magyar Közlöny 2017. évi 118. számában.

